

Bölcsész Tanári Könyvtár 1.

Major Éva – Szabó Éva

Értékelőlapok a tanítási gyakorlatokhoz

ELTE BTK Szakmódszertani Központ
Budapest, 2011

Tartalom

1. Bevezető
2. Értékelőlap bölcsész tanárjelöltek számára a tanítási gyakorlatokhoz
3. Értékelőlap nyelv szakos tanárjelöltek számára a tanítási gyakorlatokhoz

Bevezető

Célunk az volt, hogy olyan segédeszközt fejlesszünk ki, amely elősegíti, hogy a tanárjelölt a pedagógusképzés és ezen belül elsősorban a tanítási gyakorlatok során reflektáljon didaktikai tudására és a saját szakjának megfelelő speciális készségekre, segítséget nyújtsunk szakdidaktikai készségeinek felmérésében, valamint megkönnyítsük fejlődésének nyomon követését és a tanítással kapcsolatos tapasztalatok lejegyzését a képzés folyamán.

Az értékelőlap konkrét céljait az EPOSTL („Európai Portfólió Nyelvtanárjelölteknek” című dokumentum) alapján a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

1. ösztönzést adjon a lényeges tanári kompetenciákra, valamint az e kompetenciákat igazoló tudáshalmazra való reflektálásra;
2. segítsen a sokfajta pedagógiai kontextusban alkalmazható szakmai felkészültség megszerzésében;
3. elősegítse a hallgatók egymás közti, valamint a pedagógusképző szakemberekkel és mentoraikkal történő kommunikációját;
4. megkönnyítse a fejlődő pedagógiai kompetenciákra vonatkozó önértékelést;
5. eszközt biztosítson a fejlődés dokumentálására.

Az alábbi dokumentum két értékelőlapot tartalmaz, ezek a nyelv szakos és a bölcsész tanárjelöltek számára nyújtanak segítséget tanítási gyakorlatuk alatt az egyes órák és hosszabb tanítási egységek értékelésekor. Bár szándékunk egy közös értékelőlap kidolgozása volt, munkánk során arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a bölcsészeti területen belül a nyelvtanári és az egyéb bölcsész tanári kompetenciák a tananyag jellege és a tanítás módszerei alapján annyira eltérnek, hogy érdemes különválasztani és külön kezelni őket. Ezért amellet döntöttünk, hogy kétféle, bár alapjaiban hasonló értékelőlapot készítünk.

A két értékelőlap mindegyike olyan szempontrendszer, amely a tanári munka legfontosabb részterületeit próbálja megragadni. Elkészítésükkor szem előtt tartottuk, hogy a bölcsész tanárok és az idegen nyelvet oktató tanárok munkájának legfőbb területei – például az órák megtervezése, a tervek megvalósítása, a tanulókkal való kapcsolattartás és a saját tanári tevékenységükről való tudatos reflektálás – megegyeznek, így értékelésük számos közös szempont alapján történik. Ugyanakkor mindkét területnek megvannak azok a sajátosságai,

amelyek szükségessé teszik néhány olyan szempont használatát is, amelyek vagy csak a bölcsész tanárok, vagy csak az idegen nyelv szakos tanárok munkájára alkalmazhatóak.

A két értékelőlap összeállításakor korábban használt értékelőlapokat és szempontrendszereket használtunk fel. Ezek a következők:

- *Óraelemzési szempontok – Magyar nyelv*; összeállította: Antalné Szabó Ágnes, ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék
- *A magyar nyelvi órák értékelése*; összeállította: Szemere Gyula anyanyelv-pedagógiai kutatócsoport
- *A(z) (történelem)óra elemzésének általános szempontjai*; összeállította: Katona András, ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszék
- *Classroom observation sheet 1.* [Óramegfigyelési szempontsor 1]; összeállította: Holló Dorottya, ELTE BTK Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék
- *Classroom observation sheet 2.* [Óramegfigyelési szempontsor 2]; összeállította: Holló Dorottya, ELTE BTK Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék
- *Tanítási gyakorlat értékelési szempontjai – Assessment of teaching experience*; összeállították az ELTE BTK Angol Tanárképző Központjának oktatói
- *Criteria for the assessment of English majors' exam teaching lessons* [Értékelési kritériumok angol szakos tanárjelöltek vizsgaóráihoz]; összeállította: N. Tóth Zsuzsa és Erdei Andrea, ELTE Tanárképző Főiskolai Kar, Angol Nyelv és Irodalom Tanszék
- *Self-assessment tool for post-lesson discussion*; összeállította: Lázár Ildikó, ELTE BTK Angol Nyelvpedagógia Tanszék

Értékelőlap bölcsész tanárjelöltek számára a tanítási gyakorlatokhoz

Az alábbi szempontsor alapvető célja, hogy minél több oldalról segítse a tanításhoz kapcsolódó reflexiót és ezen keresztül a tanári készségek fejlesztését.

Az egyik lehetséges felhasználási mód, hogy a tanárjelölt a vezetőtanárral (a tanítás előtt vagy pár óra után) végignézi a szempontokat, és együtt határozzák meg a tanításnak azokat az aspektusait, amelyeknek fejlesztésére nagyobb figyelmet fordítanak majd a tervezés és a megvalósítás során. A másik lehetőség, hogy a tanárjelölt önértékelésre használja a szempontokat, és minden óra után végignézi, hogy melyik szempont alkalmazható értékelésre, és hogyan valósult meg. A harmadik lehetőség az első kettő kombinációja, vagyis az értékelőlap használható a rövid és a hosszú távú fejlesztési célok azonosítására is, a vezetőtanárral együtt, illetve önértékelésre is.

A 3. oldal a táblázatnál részletesebb lehetőséget kínál az egyes szempontok kifejtésére. Ezek a reflexiók alapjául szolgálhatnak a vezetőtanárral vagy más megfigyelővel folytatott óra utáni megbeszéléseknek.

TERVEZÉS

TERVEZÉS		
1. Célok	Az óra oktatási és nevelési céljai, illetve a tanár saját tanítással kapcsolatos céljai világosak és megvalósíthatók. A terv meghatározza azt a tudásanyagot és azokat a készségeket, amelyeket a diákok az órán el fognak sajátítani.	
2. A tanulók igényei	A tervezett feladatok és a tanári magyarázat a tanulók már meglévő készségeire és tudására épül, és szükségleteiknek, valamint érdeklődésüknek megfelelően motiválja őket.	
3. Feladatok	A feladatok elég változatosak ahhoz, hogy a tanulók figyelmét lekössék, ugyanakkor az egyes lépések és feladatok elég koherensen illeszkednek az óra természetes menetébe. Megfelelő arányú az új ismeretek átadása (input) és az ismeretek alkalmazása, ismétlése, összefoglalása. A tervben szerepelnek tartalék feladatok.	
4. Technikák	A tervezett technikák és stratégiák segítik a tanulást, alkalmasak az érdeklődés fenntartására és a különböző tanulási stílusok érvényesítésére.	
5. Tananyaghasználat	A tanár változatosan és szelektíven használja a tankönyvet, amikor szükség van rá, olyan oktatási segédanyagokkal egészíti ki, amelyek előmozdítják a tanulást.	
6. Megvalósíthatóság	A tanár megfelelő alapossággal és reálisan tervezte meg az óra minden aspektusát az adott időkereten belüli sikeres megvalósításhoz.	

SZEMÉLYES ÉS SZAKMAI TULAJDONSÁGOK

SZEMÉLYES ÉS SZAKMAI TULAJDONSÁGOK		
1. Kapcsolat a tanulókkal	A tanár jó kapcsolatot épít ki a tanulókkal, figyelemmel kíséri egyéni intellektuális és érzelmi fejlődésüket, tiszteletben tartja gondolkodásmódjuk és háttérük különbözőségét. A pozitív légkört korrektség, bizalom és együttműködés jellemzi. A tanár figyelmet fordít a csoportépítésre és a csoport kohéziójának fenntartására.	
2. Tanári jelenlét	A tanár képes megfogni és megtartani a tanulók figyelmét; hangja tiszta, hangszíne változatos, jól artikulál; hatékonyan használja a szüneteket és a nonverbális kommunikáció eszközeit.	
3. Megfelelő szakmai tudás	A tanár birtokában van a szakja tanításához szükséges szakterületi és szakmódszertani ismereteknek	
4. Hozzáállás a fejlődéshez	A tanár tudatában van saját erősségeinek és gyenge pontjainak; elkötelezetten reflektál saját tanításának szempontjairól (tervezési és végrehajtás stb.) annak érdekében, hogy saját fejlődését segítse.	

MEGVALÓSÍTÁS

1. Szerkezet	Az óra felépítése	Az órának van jól elkülöníthető eleje, központi része és megfelelő befejezése. Az óra egyes lépései koherens egészet alkotnak, amelyet a lépések közti jól megtervezett átmenetek biztosítanak.	
2. Tananyagok, taneszközök	a) Tankönyv és kiegészítő anyagok	A tankönyvi és a kiegészítő anyagok az óra céljának és a tanulók igényeinek megfelelően lettek kiválasztva. A segédanyagok és a feladatok megfelelően kiegészítik a tankönyvet, illetve ellensúlyozzák esetleges hiányosságait	
	b) Taneszközök	Tagolt, világos táblakép, jó minőségű szemléltető anyagok és/vagy jól áttekinthető feladatlapok használata	
	c) Technikai felszerelés	A tanár ismeri, és ha lehetősége van rá, használja az IKT- eszközöket és más technikai berendezéseket, pl.: CD-lejátszó, DVD-lejátszó, interaktív tábla, számítógép, internetes felületek stb.	
3. Óravezetés	a) Instrukciók	Lényegre törőek, világosak, rövidek.	
	b) Új anyag feldolgozása/gyakoroltatása	Az új anyag feldolgozása a tanulók korábbi ismereteinek mozgósítására épül. A problémafelvetés és a korábbi ismeretek felelevenítése motiváló, a kérdések a tanulókat gondolkodásra készítik, a tanári magyarázat pedig elősegíti az új ismeret megvilágítását. Az új ismeretek megtanításakor a tanár olyan munkaformákat és módszereket alkalmaz, amelyek lehetővé teszik, hogy a tanulók maguk ismerjenek fel minél több összefüggést. Az ismeretek alkalmazásakor és gyakorlásakor használt módszerek (feladatok, munkaformák) az önálló alkalmazás készségét fejlesztik.	
	c) Kérdezési technikák	A tanár kérdései a tanulókat gondolkodásra és válaszadásra készítik, ezáltal segítik az összefüggések feltárásában és megfogalmazásában. A kérdésre adott válaszokat a tanár fel tudja használni további kérdések megfogalmazására.	
	d) Időkeretek, ütemezés	A tervezett idő megfelel a feladatnak. A tanár figyelembe veszi a tanulók közötti egyéni különbségeket. A tanár a tanulók tevékenységét indokolatlanul nem lassítja, és nem sietteti. A tanulóknak megfelelő idő áll rendelkezésükre a feladatok elvégzéséhez.	
	e) Változatos munkaformák és tanári szerepek	Az órát változatos munkaformák és a munkaformáknak megfelelő tanári szerepek/tevékenységek jellemzik. A munkaformák és a tanári tevékenység összhangban vannak az óra és a feladatok céljával. A tanár tudja, hogy mikor kell háttérbe vonulnia és átadni a szót a tanulóknak.	
	f) Visszajelzés és értékelés	A tanár konstruktív visszajelzést ad a tanulói munkáról. A tanár ismeri és alkalmazza az igazságos és hatékony módszereket a tanulók teljesítményeinek, elkötelezettségének és erőfeszítéseinek értékelésére. Az értékelési szempontok ismertek a tanulók számára is. A visszajelzés formatív, vagyis a tanár rámutat arra, hogy milyen lépések megtétele szükséges a jövőben a tanulók fejlődéséhez.	
	g) Fegyelem	A tanár képes egyensúlyt teremteni a fegyelem és az oldott légkörben folyó munka között.	
4. Tanulási környezet	a) Kommunikáció	A tanár lehetőséget ad a tanulóknak arra, hogy kérdezzenek, elmondják a véleményüket, és egymást	

		feladatokat.	
	b) Léggör	A tanár olyan léggört termet, ahol a tanulók szívesen és aktívan dolgoznak. A tanár úgy rendezi be a termet, hogy az megfeleljen az óra céljainak, és lehetőséget adjon csoportmunkára és a tanulók egymás közti interakciójára.	
	c) Tanulói önállóság	A tanár tanulóközpontú szemlélettel vezeti és szervezi az órát, és olyan feladatokat ad, amelyek figyelembe veszik a különböző tanulási stílusokat, és fejlesztik a különböző tanulási stratégiákat. A tanár a tanulók saját tanulásuk iránt érzett felelősségtudatát is erősíti.	

Megjegyzések a fenti táblázat egyes szempontjainak részletesebb kifejtéséhez:

Tervezés:

Óraterv (a célok megjelölése, az óra szerkezetének koherenciája, a feladatok egyensúlya, időtervezés, motiváló feladatok, rugalmasság, a várható nehézségek felmérése stb.):

.....
.....

Személyes és szakmai tulajdonságok:

Kapcsolat a tanulókkal:

.....
.....

Jelenlét, stílus, hang:

.....
.....

A tanulók egyéniségének fejlesztése:

.....
.....

A további fejlődés fókusza/tervek:

.....
.....

Megvalósítás:

Az óravezetés technikái (a tanulói tevékenységek szervezése, a tanári és a tanulói beszéd aránya az órán, a tanulók bevonása a tevékenységekbe, a figyelem fenntartása, páros és csoportmunka segítése és ellenőrzése, a tanár mozgása és mozdulatai, időzítés, a tanulók értékelése stb.)

.....
.....

Tanítási készségek, a tananyagok és a taneszközök használata (világos és jól érthető instrukciók, hatékony kérdezői technikák, a tananyagok és a taneszközök minél hatékonyabb használata, az anyanyelv használata, táblahasználat, a kiegészítő anyagok használata, tankönyvhasználat, az interaktív tábla használata stb.)

.....

.....
Az új anyag feldolgozása (a tanulók korábbi ismereteinek mozgósítása, a problémafelvetés motiváló, hatékony munkaformák és módszerek)

.....
.....

Az ismeretek alkalmazása és gyakorlása (önálló alkalmazás, kérdezői technikák)

.....
.....

A környezet és a hangulat: (értelmes és egymás tiszteletén alapuló kommunikáció, a tanulási stratégiák fejlesztése, a tanulói önállóság fejlesztése stb.)

.....
.....

Értékelőlap nyelv szakos tanárjelöltek számára a tanítási gyakorlatokhoz

Az alábbi szempontsor alapvető célja, hogy minél több oldalról segítse a tanításhoz kapcsolódó reflexiót és ezen keresztül a tanári készségek fejlesztését.

Az egyik lehetséges felhasználási mód, hogy a tanárjelölt a vezetőtanárral (a tanítás előtt vagy pár óra után) végignézi a szempontokat, és együtt határozzák meg a tanításnak azokat az aspektusait, amelyeknek fejlesztésére nagyobb figyelmet fordítanak majd a tervezés és a megvalósítás során. A másik lehetőség, hogy a tanárjelölt önértékelésre használja a szempontokat, és minden óra után végignézi, hogy melyik szempont alkalmazható értékelésre, és hogyan valósult meg. A harmadik lehetőség az első kettő kombinációja, vagyis az értékelőlap használható a rövid és a hosszú távú fejlesztési célok azonosítására is, a vezetőtanárral együtt, illetve önértékelésre is.

A 3. oldal a táblázatnál részletesebb lehetőséget kínál az egyes szempontok kifejtésére. Ezek a reflexiók alapjául szolgálhatnak a vezetőtanárral vagy más megfigyelővel folytatott óra utáni megbeszéléseknek. Ezen felül ajánlott az Élő Nyelvek Eorópai Központjának (ECML) *Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek* (<http://archive.ecml.at/mtp2/Fte/html/EPOSTL.pdf>) című kiadványának használata a tanári fejlődés folyamatának megfigyeléséhez.

TERVEZÉS		
1. Célok	Az óra oktatási és nevelési céljai, illetve a tanár saját tanítással kapcsolatos céljai világosak és megvalósíthatók. A terv meghatározza azt a tudásanyagot és azokat a készségeket, amelyeket a diákok az órán el fognak sajátítani.	
2. A tanulók igényei	A tervezett feladatok és a tanári magyarázat a tanulók már meglévő készségeire és tudására épül, és szükségleteiknek és érdeklődésüknek megfelelően motiválja őket.	
3. Feladatok	A feladatok elég változatosak ahhoz, hogy a tanulók figyelmét lekössék, ugyanakkor az egyes lépések és feladatok elég koherensen illeszkednek az óra természetes menetébe. Megfelelő arányú az új ismeretek átadása (input) és az ismeretek alkalmazása, ismétlése, összefoglalása. A tervben szerepelnek tartalék feladatok..	
4. Technikák	A tervezett technikák és stratégiák segítik a tanulást, alkalmasak az érdeklődés fenntartására és a különböző tanulási stílusok érvényesítésére.	
5. Tananyaghasználat	A tanár változatosan és szelektíven használja a tankönyvet, amikor szükség van rá, olyan oktatási segédanyagokkal egészíti ki, amelyek előmozdítják a tanulást.	
6. Megvalósíthatóság	A tanár megfelelő alapossgággal és reálisan tervezte meg az óra minden aspektusát az adott időkereten belüli sikeres megvalósításhoz.	

SZEMÉLYES ÉS SZAKMAI TULAJDONSÁGOK		
5. Kapcsolat a tanulókkal	A tanár jó kapcsolatot épít ki a tanulókkal, figyelemmel kíséri egyéni intellektuális és érzelmi fejlődésüket, tiszteletben tartja gondolkodásmódjuk és háttérük különbözőségét. A pozitív légkört korrektség, bizalom és együttműködés jellemzi. A tanár figyelmet fordít a csoportépítésre és a csoport kohéziójának fenntartására.	
6. Tanári jelenlét	A tanár képes megfogni és megtartani a tanulók figyelmét; hangja tiszta, hangszíne változatos, jól artikulál; hatékonyan használja a szüneteket és a nonverbális kommunikáció eszközeit.	
7. Megfelelő nyelvtudás	A tanár kiejtése érthető, folyékonyan beszél, szókinccse és nyelvhasználata pontos. Nem hibázik az előkészített anyagban, az egyszer-egyszer előforduló hibákat azonnal, spontán módon kijavítja.	
8. Nyelvi tudatosság	A tanár mind nyelvi, mind kulturálisan megfelelő nyelvi modelleket és példákat ad a célnyelv használatára. Az anyanyelvet szelektíven és hatékonyan használja.	
9. Hozzáállás a fejlődéshez	A tanár tudatában van saját erősségeinek és gyenge pontjainak; elkötelezetten reflektál saját tanításának szempontjaira (tervezési és végrehajtás, stb.) azért, hogy saját fejlődését segítse.	

MEGVALÓSÍTÁS			
1. Szerkezet	Az óra felépítése	Az órának van jól elkülöníthető eleje, központi része és megfelelő befejezése. Az óra egyes lépései koherens egésznek alkotnak, amelyet a lépések közti jól megtervezett átmenetek biztosítanak.	
2. Tananyagok, taneszközök	a) Tankönyv és kiegészítő anyagok	A tankönyvi és a kiegészítő anyagok az óra céljának és a tanulók igényeinek megfelelően lettek kiválasztva. A segédanyagok és a feladatok megfelelően kiegészítik a tankönyvet, illetve ellensúlyozzák esetleges hiányosságait.	
	b) Taneszközök	Tagolt, világos táblakép, jó minőségű szemléltető anyagok és/vagy jól áttekinthető feladatlapok használata	
	c) Technikai felszerelés	A tanár ismeri, és ha lehetősége van rá, használja az IKT-eszközöket és más technikai berendezéseket, pl.: CD-lejátszó, DVD-lejátszó, interaktív tábla, számítógép, internetes felületek stb.	
3. Óravezetés	a) Instrukciók	Lényegre törőek, világosak, rövidek. Összetett instrukciók esetében a tanár egy példa bemutatásával segíti a megértést.	
	b) Kérdezési technikák	A tanár különféle kérdéstípusokat használ, ezzel segíti a valódi kommunikáció kialakulását, és lehetőséget teremt arra, hogy a tanulók hosszabb válaszokat adhassanak. A tanár változatos módon ellenőrzi, hogy a tanulók értik-e a kérdéseket és a feladatokat.	
	c) Időkeretek/ütemezés	A tervezett idő megfelel a feladatnak. A tanár figyelembe veszi a tanulók közötti egyéni különbségeket. A tanár a tanulók tevékenységét indokolatlanul nem lassítja, és nem siettet. A tanulóknak megfelelő idő áll rendelkezésükre a feladatok elvégzéséhez. A „felélénkítő” és „levezető” feladatok között megfelelő egyensúly figyelhető meg.	
	d) Változatos munkaformák és tanári szerepek	Az órát változatos munkaformák és a munkaformáknak megfelelő tanári szerepek/tevékenységek jellemzik. A munkaformák és a tanári tevékenység összhangban vannak az óra és a feladatok céljával. A tanár tudja, hogy mikor kell háttérbe vonulnia és átadni a szót a tanulóknak.	
	e) Hibajavítás	A tanár változatos módon, sokféle technikát alkalmazva javítja a hibákat. A hibajavítási technikákat a feladat céljának megfelelően választja ki.	
	f) Visszajelzés és értékelés	A tanár konstruktív visszajelzést ad a tanulói munkáról. A tanár ismeri és alkalmazza az igazságos és hatékony módszereket a tanulók teljesítményeinek, elkötelezettségének és erőfeszítéseinek értékelésére. Az értékelési szempontok ismertek a tanulók számára is. A visszajelzés formatív, vagyis a tanár rámutat arra, hogy milyen lépések megtétele szükséges a jövőben a tanulók fejlődéséhez.	
	g) Fegyelem	A tanár képes egyensúlyt teremteni a fegyelem és az oldott légkörben folyó munka között.	
4. Tanulási környezet	a) Kommunikáció	A tanulóknak – bármilyen nyelvi szinten is vannak – lehetőségük van valódi kommunikatív feladatokat végezni. A tanár lehetőséget ad a tanulóknak arra, hogy kérdezzenek, elmondják véleményüket, és egymást meghallgatva, egymásra reagálva végezzék el a feladatokat.	
	b) Légkör	A tanár olyan légkört teremt, ahol a tanulók szívesen és aktívan dolgoznak. A tanár úgy rendezi be a termet, hogy az megfeleljen az óra céljainak, és lehetőséget adjon csoportmunkára és a tanulók egymás közti interakciójára.	
	c) Tanulói önállóság	A tanár tanulóközpontú szemlélettel vezeti és szervezi az órát, és olyan feladatokat ad, amelyek figyelembe veszik a különböző tanulási stílusokat, és fejlesztik a különböző tanulási stratégiákat. A tanár a tanulók saját tanulásuk iránt érzett felelősségtudatát is erősíti.	

Megjegyzések a fenti táblázat egyes szempontjainak részletesebb kifejtéséhez:

Tervezés:

Óraterv (a célok megjelölése, az óra szerkezetének koherenciája, a feladatok egyensúlya, időtervezés, motiváló feladatok, rugalmasság, a várható nehézségek felmérése stb.):

.....
.....

Személyes és szakmai tulajdonságok:

Kapcsolat a tanulókkal:

.....
Jelenlét, stílus, hang:

.....
Nyelvtudás és nyelvi tudatosság:

.....
A tanulók egyéniségének fejlesztése:

.....
A további fejlődés fókuszja/tervek:

Megvalósítás:

Az óravezetés technikái (a tanulói tevékenységek szervezése, a tanári és a tanulói beszéd aránya az órán, a tanulók bevonása a tevékenységekbe, a fegyelem fenntartása, páros és csoportmunka segítése és ellenőrzése, a tanár mozgása és mozdulatai, időzítés, a tanulók értékelése stb.)

.....
.....
.....

Tanítási készségek, tananyagok és taneszközök használata (világos és jól érthető instrukciók, hatékony kérdezői technikák, a tananyagok és taneszközök minél hatékonyabb használata, az anyanyelv használata, táblahasználat, a kiegészítő anyagok használata, tankönyvhasználat, az interaktív tábla használata stb.)

.....
.....

A környezet és a hangulat: (értelmes és egymás tiszteletén alapuló kommunikáció, a tanulási stratégiák fejlesztése, a tanulói önállóság fejlesztése stb.)

.....
.....